

ембріологія», проводив лабораторні заняття і знав кожного студента. За необхідності, надавав їм допомогу в навчанні, але при цьому завжди залишався вимогливим. Доброзичливість і об'єктивність, принципівість, доступність, уважність до людей сприяли його високому авторитету серед співробітників кафедри та інституту.

За спогадами колег і учнів, Михайло Юхимович був делікатним і вдумливим педагогом-ученим. Він підготував одного доктора наук та 7 кандидатів наук. Його учнями, які нині працюють на кафедрі анатомії і гістології, є доктор ветеринарних наук Куц М.М., кандидати ветеринарних наук Бондаренко О.Є., Горбатенко В.П., Жигалова О.Є., Симоненко В.І. Професор Пилипенко М.Ю. – автор 169 наукових праць, співавтор першого підручника для студентів факультетів ветеринарної медицини «Цитологія, гістологія і ембріологія» українською мовою. Життєвий шлях М.Ю. Пилипенка

відзначений десятьма урядовими нагородами, в тому числі одним орденом. У 1996 р. за станом здоров'я М.Ю. Пилипенко залишив кафедру і вийшов на заслужений відпочинок.

Отже, за зміною дат, явищ, блискучих індивідуальностей представників ветеринарної морфологічної школи відбувся процес набуття досвіду, становлення її традицій. Кафедрою анатомії і гістології Харківської державної зооветеринарної академії і донині зберігаються ним засновані традиції навчального процесу та особливості виконання наукової роботи. Але час невблаганний. Кожному відпущено саме стільки, скільки необхідно до завершення своєї місії, призначеної долею. 29 липня 2002 р. Михайло Юхимович пішов із життя, залишивши по собі світлу пам'ять людини, науковця, педагога. Пам'ятаємо завжди!

References

Materialy arkhivu Kharkivskoi derzhavnoi zooveterynarnoi akademii. (2018).

UDC 636.09:616.995.1(092)

doi: 10.31890/vtpp.2018.02.41

S. V. IVANYTSKYI – THE FOUNDER OF VETERINARY HELMINTHOLOGY IN UKRAINE

Y. O. Prykhodko, O. V. Mazannyi, V. I. Byrka, T. M. Prykhodko

Kharkiv State Zooveterinary Academy, Kharkiv, Ukraine

Academitchna street, 1, Mala Danilivka, Dergachi district, Kharkiv region, Ukraine, 62341

E-mail: mazannyi78@ukr.net

Serhiy Vsevolodovych Ivanytskyi was born in July 1895 in Bessarabska Gubernia (Moldova) in the family of petty bourgeois. There were six children in the family three sons and three daughters.

After finishing the gymnasium in 1915 S. V. Ivanytskyi entered Warsaw veterinary institute that was evacuated to Moscow. From 1918 to 1919 he continued his education in Donskoy veterinary institute (DVI, Novocherkask) and at the same time he worked as a "servant" at the department of animal hygiene.

After graduation from the institute there was a try to mobilize him for the army but he was recognized unusable for the military service.

Instead he got a job of the local epizootic doctor in Novocherkask and a junior doctor of the scab field hospital, he took an active part in the eradication of cattle plague (rinderpest). Then he managed to get the post of an assistant at the department of pharmacology and recipe. He worked in DVI from 1919 to 1921.

He was sent to Kherson antirabies station in order to test the drug. Soon after the station was closed and Serhiy Vsevolodovych had to solve the dilemma "What to do?" He stayed there and soon after he became the head of the veterinary department in Kherson region and then in Odesa region.

From 1926 to 1934 S. V. Ivanytskyi was an assistant, a specialist, chief of the helminthology department in the Institute of research and practical veterinary medicine (Kharkiv), where the helminthology laboratory was established by him. From 1926 to 1930 he was posted four times to the helminthology department of the All-Union institute of experimental

veterinary medicine (Moscow) to specialize in helminthology under supervision of Professor K. I. Skryabin.

From 1927 to 1929 S. V. Ivanytskyi was in charge with the Ukrainian helminthological expeditions № 2, 3 and 4. By the results of the above expeditions for the first time in the USSR he introduced the planned regular general dehelminthisation of sheep and dogs, control of stray dogs, rational organization and placement of water trough system for sheep under field conditions on the sheep-breeding farms of Ukraine. The above system was demonstrated at the All-Union agricultural exhibition and its author got a diploma and a prize (bonus).

During his work in the Institute of experimental veterinary medicine in Kharkiv S. V. Ivanytskyi trained 6 doctors-helminthologists, 7 veterinary doctors – regional parasitologists, organized courses in complex antihelminth measures on the sheep-breeding farms and some courses for the improvement of qualification for veterinarians of Ukraine.

In January 1931 Serhiy Vsevolodovych was accepted for the position of an extra-staff lecturer in Kharkiv veterinary institute (KhVI) to give lectures in parasitology. In October 25, 1932 by the order № 26 the first department of parasitology in Ukraine was established and S. V. Ivanytskyi became the chief of the department.

In December 5, 1935 S. V. Ivanytskyi obtained the academic degree of Candidate of Veterinary Science and the academic position of Professor at the department of parasitology.

After the long-term and serious disease S. V. Ivanytskyi died on 31st of January 1941.

For the period of his educational and scientific work on animal helminthosis Serhiy Vsevolodovych Ivanytskyi published 31 scientific works, prepared the textbook "Invasive diseases of domestic animals", developed and introduced into practice "Rational organization and use of water trough on sheep-breeding farms". His scientific work was based on the

expeditions and experimental research. Three candidate's degree dissertations were successfully defended under his guidance and the above thesis were of great importance for science and practice.

Key words: *Serhiy Vsevolodovych Ivanytskyi, parasitology, helminthology, Institute of scientific and practical veterinary medicine, Kharkiv veterinary institute, head of parasitology department.*

С. В. ІВАНИЦЬКИЙ – ФУНДАТОР ВЕТЕРИНАРНОЇ ГЕЛЬМІНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Ю. О. Приходько, О. В. Мазаний, В. І. Бирка, Т. М. Приходько

*Харківська державна зооветеринарна академія, Харків, Україна
вул. Академічна, 1, смт. Мапа Данилівка, Дергачівський район, Харківська обл., 62341
E-mail: mazanny78@ukr.net*

У статті на основі архівних документів та наукових праць проаналізовано життя та діяльність професора Сергія Всеволодовича Іваницького (1895–1941 рр.): з 1926 по 1934 рр. завідувач створеною ним гельмінтологічної лабораторії Інституту наукової та практичної ветеринарії (м. Харків), де і сформувався як відомий вчений-гельмінтолог і один з найпоплідніших учнів академіка К. І. Скрябіна в Україні. 31.10.1932 року його призначено завідувачем першої в Україні кафедри паразитології Харківського ветеринарного інституту, де він і працює до кінця свого короткого життя.

Ключові слова: *Сергій Всеволодович Іваницький, паразитологія, гельмінтологія, Інститут наукової та практичної ветеринарії, Харківський ветеринарний інститут, завідувач кафедри паразитології.*

Сьогодні надзвичайно важливим є вивчення генези та розвитку ветеринарної паразитології як дисциплінарної науки та галузі освітньої діяльності. Відомо, що нові наукові та накопичені знання перебувають у діалектичній взаємодії та взаємозв'язку. Особливого значення набувають дослідження й аналіз попередніх теорій, процесів, подій та явищ досвіду окремих учених.

Метою статті є здійснення цілісного аналізу життя та діяльності Сергія Всеволодовича Іваницького – видатного українського вченого-

паразитолога, засновника гельмінтологічного напрямку в Україні.

Головним методом дослідження є історико-науковий, в основу якого покладені принципи історизму та об'єктивності наукового пізнання, багатфакторності розвитку. Історико-хронологічний метод та метод періодизації використовується для визначення хронологічних меж дослідження, періодизації розвитку ветеринарної паразитології. Історико-порівняльний метод дає можливість показати історичні зміни у розвитку напрямів ветеринарної паразитології в Україні.

Сергій Всеволодович Іваницький народився у липні 1895 року в селі Нюркани Белецького повіту Бессарабської губернії Російської імперії (нині Республіка Молдова) у родині міщан.

Батько, Всеволод Петрович – митний чиновник; мати, Клавдія Андріївна – донька акцизного чиновника, вела домашнє господарство. В родині було шестеро дітей – три сини і три доньки. У

своїй автобіографії (*Ivanitskiy Sergey Vsevolodovich: Lichnoye delo*) С. В. Іваницький напише, що батьки ніякого цінного ні рухомого, ні нерухомого майна не мали і родина постійно відчувала нестачу коштів, тому увесь час приходилось займатися присадибним господарством.

З 1921 року батько виходить на пенсію і працює агрономом-садоводом у Ново-

Маячківському сільпо, а після організації тут сільськогосподарської артілі разом з батьком пішли до неї працювати мати і старший брат. У 1931 році мати з батьком виходять із артілі за віком і переїзять до однієї із доньок в Москву. Всі члени родини вели трудовий спосіб життя.

Характеризуючи членів своєї родини Сергій Всеволодович напише, що ніхто із них не служив на боці білих урядів, нікого не позбавляли виборчих прав і всі проживають у Москві. За кордоном нікого рідних немає (*Ivanitskiy Sergey Vsevolodovich: Lichnoye delo*).

З 1904 по 1915 рр. у зв'язку з тим, що батька переводили по службі, Сергій Іваницький з переривами навчався у Кишинівській, Кам'янець-Подільській, Сандомирській гімназіях, а шостий клас закінчив у 10-й Московській гімназії. Далі, за браком коштів, припинив здобувати середню освіту. Пізніше у 1915 році вступив до Варшавського ветеринарного інституту, який із-за окупації германськими військами під час I світової війни був евакуйований до Москви. У студентські роки С. В. Іваницький працював коректором у редакції газети «Русское слово» (06.1915–05.1916 рр.), робити приходилось у нічний час. Після перевodu у 2016 році інституту до м. Новочеркаськ, підробляв нештатним рахівником у Казенній палаті (09.1916–02.1917 рр.), потім виконував обов'язки ветеринарного лікаря на ветеринарній дільниці (05–09.1917 р.). Проте останню роботу довелось лишити у зв'язку з тим, що вона не давала можливості відвідувати заняття вдень, тому Сергій Всеволодович був змушений займатися приватним репетиторством (09.1917–09.1918 рр.). У 05–09.1917 р. керівництво інституту відряджає його на три місяці до Забайкальської області на боротьбу з чумою та повальним запаленням легень великої рогатої худоби. З вересня 1918 року до березня 1919 року він переходить на навчання у Донський ветеринарний інститут (ДВІ), де паралельно працює на посаді «служителя» кафедри зоогієни не пропускаючи занять, що для майбутнього вченого було надзвичайно важливим (*Ivanitskiy Sergey Vsevolodovich: Lichnoye delo*).

У 1919 р., одразу після закінчення ДВІ, був мобілізований до білої денікінської армії. Але за станом здоров'я був визнаний непридатним до військової служби.

Згідно рішення Ради Донського ветеринарного інституту з 1 жовтня 1919 р. по 31 липня 1921 р. Сергій Всеволодович працює асистентом кафедри фармакології та рецептури.

На початку 20-х XX століття в Україні були виявлені спалахи чуми великої рогатої худоби. 31 липня 1921 року С. В. Іваницького направили у наукове відрядження до Херсонської протичумної станції. Але невдовзі станцію закривають і перед молодим ученим постає питання вибору подальшого міста роботи. Тяжке матеріальне становище родини змусило його лишитися на Херсонщині і очолити Ново-Маячківську ветеринарну дільницю (натепер Каховський район), яка згодом, завдяки його зусиллям перетворилася з маленької фельдшерської дільниці на лікарську дільницю (*Ivanitskiy Sergey Vsevolodovich: Lichnoye delo*).

Мрія про науково-педагогічну діяльність не давала спокою Сергію Всеволодовичу і у 1925 році він звертається з клопотанням щодо направлення його на курси підвищення кваліфікації. Керівництво

обіцяє задовольнити це прохання, за умови відновлення роботи на проривній дільниці (попередній її ветеринарний лікар помер від сапу). Так 1 жовтня 1925 р. Сергій Іваницький опинився на Северинівській дільниці Одеського округу. За 6 місяців робота дільниці була повністю відновлена: побудовано манеж, стаціонар, сапізолятор. І вже у 1926 році його було відряджено на курси підвищення кваліфікації до Харкова у нещодавно (1923 р.) заснований Інститут наукової і практичної ветеринарної медицини.

На початок XX століття припадає період становлення гельмінтології в Україні, що характеризується інтенсивним вивченням крайової гельмінтофауни тварин і людей шляхом масових експедиційних обстежень. Уже в 1925 році група вчених під керівництвом К. І. Скрябіна здійснила дві гельмінтологічні експедиції, які були спрямовані на вивчення гельмінтофауни та гельмінтозного статусу сільськогосподарських тварин в Україні. Матеріали, зібрані першою експедицією, необхідно було проаналізувати та систематизувати. Таку роботу провів один із її основних учасників – Сергій Всеволодович Іваницький.

З 14 лютого 1926 року ветеринарним відділом Наркомзему (НКЗ) УРСР його було відряджено на шість місяців до гельмінтологічного відділу Всесоюзного інституту експериментальної ветеринарії (ВІЕВ) (м. Москва) для спеціалізації в галузі гельмінтології під керівництвом професора К. І. Скрябіна. Після повернення із відрядження у жовтні 1926 року Сергія Всеволодовича було призначено асистентом Інституту наукової та практичної ветеринарії (ІНПВ) НКЗ УРСР (м. Харків) для роботи в галузі гельмінтології, де ним було створено гельмінтологічну лабораторію. Матеріали роботи І експедиції були опубліковані С. В. Іваницьким у журналі «Ветеринарна справа» за 1927 рік під назвою «Фауна трематод хребтових України». Ця публікація вважається першим науковим «продуктом» діяльності гельмінтологічної лабораторії.

У 1927 році керівництво ІНПВ знову відрядило С. В. Іваницького до Москви на п'ять місяців для продовження спеціалізації з гельмінтології під керівництвом професора К. І. Скрябіна, потім у 1928 році ще на чотири місяці. 27 квітня 1929 року його було призначено фахівцем, а згодом (16.01.1930 р.) завідувачем гельмінтологічного відділу. І у цьому ж році ще на два місяці відряджено для закінчення спеціалізації з гельмінтології під керівництвом професора К. І. Скрябіна. Загальний термін спеціалізації в цілому сягнув 17 місяців.

За відносно короткий проміжок часу наукової діяльності С. В. Іваницький виконав значну за обсягом і різномібною за характером роботу з гельмінтології і не тільки. Частково уяву про неї можна скласти з нижче наведених матеріалів.

Так, у 1927 році, після участі у 26-й Союзній гельмінтологічній експедиції (СГЕ) з обстеження на гельмінтози тварин у середній течії Дніпра, на підставі зібраного й вивченого матеріалу С. В. Іваницький опублікував свою першу статтю «К фауні трематод позвоночних України», в якій описав низку нових видів трематод – *Asymphylogora dneproviani*, *Echinoparyphium skryabinii*, *Dicrocoelium baskakovi* та ін.

У цьому ж році С.В. Іваницький керував діяльністю 2-ї Української або 45-ї СГЕ, якій було доручено вивчення гельмінтофауни степового заповідника Асканія Нова. Під час її проведення було обстежено методом повних гельмінтологічних розтинів 265 хребетних тварин.

Результати цієї експедиції заклали міцний фундамент у справу вивчення гельмінтозних захворювань свійських тварин в Україні і, зокрема, серед поголів'я овець південного регіону. Експедиція вперше впровадила метод масової дегельмінтизації ягнят, серед яких спостерігався високий відсоток загибелі від монієзозу, визначила низку невідкладних практичних заходів щодо оздоровлення тварин держзаповідника від гельмінтозів (Ivanitskiy, 1928; Ivanits'kiy, 1927).

У 1928 році С.В. Іваницький керував діяльністю 58-ї СГЕ, якій було доручено вивчення гельмінтофауни тварин у Київському й Полтавському округах. Під час неї було обстежено методом повних гельмінтологічних розтинів 58 тварин. Сумісно з І.І. Лукашовим були проведені дослідження з вивчення клінічної картини крові в домашніх свиней за гельмінтозних інвазій.

У 1929 році було продовжено вивчення гельмінтофауни України. С.В. Іваницький керував 72-ю СГЕ, яка працювала в околицях Чернігова і також збирала досить багатий і різноманітний гельмінтологічний матеріал.

Результати 2-ї Української гельмінтологічної експедиції значною мірою вплинули на вибір напряму подальших наукових досліджень ученого в різних регіонах України. За його визнанням, це були передусім організація й здійснення масових дегельмінтизацій тварин, зокрема овець, розбивка пасовищних угідь на ділянки, проведення планових дегельмінтизацій приотарних собак, знищення бродячих собак тощо. Відображенням цієї спрямованості в роботі С.В. Іваницького були також його дослідження з питань розробки методів діагностики диктіокаульозу в жуйних тварин і розробка системи гігієнічного водонапування: «Почин у цій важливій справі, – пише академік К. І. Скрябін, – належить С. В. Іваницькому, який сконструював спеціальну систему водонапування для вівчарських господарств, реалізовану в низці господарств України. Під час конструюванні цієї системи С.В. Іваницький досяг того, що вівіці рівномірно розподілялися упродовж жолобів, завдяки чому не виникало давки, стрибання та забруднення води елементами ґрунту та гною. З другого боку, вода була не стоячою, а проточною, що має свої зоогігієнічні переваги». Ця модель С. В. Іваницького демонструвалась у 1939–1940 роках у ветеринарному павільйоні Всесоюзної сільськогосподарської виставки, а її автора було відзначено дипломом і медаллю.

З інших праць С. В. Іваницького слід згадати його дослідження з динаміки розвитку аскарозої, трихуринозої (трихоцефалозної) та езофагостомозної інвазій у свиней, а також матеріали досліджень ефективності інсектицидів, точніше, ларвіцидів, проведених у порівняльному аспекті за оводових інвазій коней (Ivanits'kiy, & Kulikov, 1936).

Початком нового етапу в розвитку ветеринарної паразитології на Сході України можна вважати 1932 рік – рік створення першої в Україні кафедри паразитології та інвазійних хвороб у

Харківському ветеринарному інституті. Відповідно до наказу ХВІ № 26 від 25.10.1932 року на базі кабінету паразитології створюється кафедра паразитології та інвазійних хвороб. Її першим завідувачем призначено С. В. Іваницького.

У вересні 1934 року працюючи у двох закладах, за станом здоров'я (остаточно «расстроивши» серцеву діяльність), він залишає роботу в Українському державному інституті експериментальної ветеринарії та зоотехнії (раніше ІЕВ, нині ННЦ «ІЕКВМ») і працює лише у ХВІ (*Ivanitskiy Sergey Vsevolodovich. Lichnoye delo*). Таке рішення було ним прийнято у зв'язку з тим, що у ІЕВ склалися нестерпні умови для його роботи після приходу на посаду директора інституту ветеринарного лікаря Фірсова, якого пізніше виключили із партії і віддали під суд за остаточний розвал інституту. Залишав С. В. Іваницький ІЕВ не просто. Свідченням цього у особистій справі лишився лист за підписом Фірсова, який направлено йому особисто, із проханням «повернути всі архівні документи гельмінтологічного відділу, що характеризують діяльність українських гельмінтологічних експедицій, а також матеріали, виконані по гельмінтозам коней і рукопис Д. А. Маслаковца «Гельмінтози собак в Україні». У разі не повернення вказаних архівних документів за 5 діб (до 7 серпня 1932 року) адміністрація вимушена буде звернутися до прокуратури».

З 1934 року С. В. Іваницький читає курс паразитології та інвазійних хвороб ще й у Харківському зоотехнічному інституті. У 1935 році постала проблема організації учбово-допоміжного музею в кафедрі паразитології і він звертається до директора ХВІ із проханням прийняти на роботу лаборанта, який би опікувався музеєм і займався виготовленням мікро- та макропрепаратів. Його прохання керівництво закладу задовольняє.

У січні 1935 року Сергій Всеволодович звертається із проханням до Ради ХВІ про висунення клопотання про присвоєння йому вченого ступеня кандидата ветеринарних наук і звання професора. І 5 грудня 1935 року рішенням ВАК СРСР (протокол № 41/107) С. В. Іваницького на підставі позитивних відгуків про його роботи професорів О. М. Петрова і П. М. Крахт-Палєєвої і рішенням Ради ХВІ (від 9 вересня 1935 р.), затверджують у вченому ступені кандидата ветеринарних наук без прилюдного захисту дисертації та вченому званні професора по кафедрі паразитології із наданням річного терміну для захисту докторської дисертації.

За час активної роботи Сергія Всеволодовича у ХВІ йому протягом 1933–1939 рр. неодноразово оголошували подяки, преміювали, нагороджували грамотами і санаторними путівками.

Під керівництвом професора С. В. Іваницького було підготовлено й успішно захищено дві кандидатські дисертації: у 1937 році аспірантом А. Ф. Носиком на тему «Эхинококкоз кишечника собак и меры борьбы с ним» та в 1939 році аспірантом О. А. Мозговим на тему «Трихоцефалез свиней и меры борьбы с ним».

С. В. Іваницький у ВЛКСМ не перебував, не вступав до лав партії і не приймав участі у військових діях. До служби в армії не притягався за станом здоров'я, а згодом і взагалі його було знято із військового обліку. Проте слід відмітити, що він приймав активну участь у громадській роботі: його

тричі обирали членом Ново-Маячківської ради, головою культкомісії, членом і кандидатом ревізійної комісії у ІЕВі, головою Бюро ІТР, членом ревізійної комісії у ХВІ. Під судом і слідством ніколи не перебував.

Родина С. В. Іваницького складалася із дружини, сина і на частковому його утриманні знаходилися старі інваліди – батько і мати. Дружина, Віра Володимирівна – донька дворянина, до 1910 року офіцера прикордонної стражі Ярмонкіна Володимира Васильовича (загинув на фронті після мобілізації на війну у 1914 році), її мати, Павліна Генріхівна – із міщан, донька акцизного чиновника, інвалід. Проживала родина Сергія Всеволодовича у 1935 році у м. Харків за адресою: майдан Руднева, 32, кв. 10, а до цього часу – на вул. К. Лібкнехта, 37 (*Ivanitskiy Sergey Vsevolodovich: Lichnoye delo*).

У 1937 році з Одеського кардіологічного санаторію Сергія Всеволодовича виписали з таким діагнозом: різке розширення дуг лівого шлуночка і передсердя і правого шлуночка. Скорочення дещо застійні, дуга аорти дещо розширена. Тріпотіння передсердь.

З 7 квітня 1939 року на час хвороби завідувача кафедри паразитології професора С. В. Іваницького обов'язки завідувача кафедри наказом директора ХВІ В. А. Телегіна покладають на доцента кафедри А. Ф. Носика (Prikhod'ko, Mazanniy, Birka, & Nikiforova, 2017).

Тривала хронічна хвороба серця і напружена праця рано обривають творчі задуми здібного педагога і вченого-гельмінтолога, одного з організаторів ветеринарної справи в Україні: 31 січня 1941 року після тяжкої і тривалої хвороби вночі

о 1 годині він раптово помер (*Ivanitskiy Sergey Vsevolodovich: Lichnoye delo*).

Висновки

За час навчально-наукової діяльності С. В. Іваницьким опубліковано 31 наукову працю по гельмінтозам жуйних, свиней, коней та собак, підручник «Інвазійні хвороби домашніх тварин», який було подано на здобуття наукового ступеня доктора ветеринарних наук.

Кафедру паразитології ХВІ було створено в жовтні 1932 року на базі кабінету паразитології. Проаналізовано й розкрито значення наукової і організаційної діяльності першого завідуючого кафедрою С. В. Іваницького – учня академіка К. І. Скрябіна. Доведено, що його науково-дослідна робота базувалася на результатах експедиційних та експериментальних досліджень.

Значний внесок С. В. Іваницького полягав у визначенні нових видів паразитів сільськогосподарських тварин. Він першим у Радянському Союзі застосував масові планові дегельмінтизації тварин, зокрема, овець та приотарних собак, комплексно розв'язав проблему щодо профілактики диктіокаульозу жуйних тварин із застосуванням системи гігієнічного водонапування.

На відносно складному, першому етапі самостійного існування кафедри паразитології ХВІ (ХДЗВА) на освітянській ниві ветеринарна спільнота завдячує розуму і трудовому подвигу видатного освітянина – професора С. В. Іваницького, який був біля керма кафедри й створював її імідж: кафедра з «додаткової» вийшла у вузі на рубіж основних клінічних дисциплін ветеринарного циклу.

References

- Ivanitskiy Sergey Vsevolodovich: Lichnoye delo. *Arkhiv Kharkivs'kogo veterinarnogo Institutu*. F. 318. R.1773. Op. 11. (in Ukrainian). D. 27. 97 l (in Russian).
- Ivanitskiy, S. V. (1928). Vtoraya Ukrainskaya (45-aya Soyuznaya) gel'mintologicheskaya ekspeditsiya v gosudarstvennyy stepnoy zapovednik «Chapli» (byv. Askaniya Nova). *Vet. dilo*, 5 (54), 25–40 (in Russian).
- Ivanits'kiy, S. V. (1927). Fauna trematodi khrebtovikh Ukraїni. *Vet. dilo*, 8, 23–34 (in Ukrainian).
- Ivanits'kiy, S. V., & Kulikov, N. S. (1936). Porivnialna otsinka efektyvnosti holovnishykh insektytsydiv pry shlunko-kyshkovii ovodovii invazii konei. *Zb. prats' Ukr. In-tu Eksperimental'noi veterinarії*, 4, 151-161 (in Ukrainian).
- Prikhod'ko, YU. O., Mazanniy, O. V., Birka, V. I., & Nikiforova O. V. (2017). Nosik A. F. – vidatniy uchenyy-parazitolog, pedagog, organizator... (biograficheskii obzor do 85-letiya kafedry parazitologii KHDZVA). *Problemy zoolozhenerії i veterinarnoi meditsyni: Zb. nauk. prats' KHDZVA*, 35, 2(2), 15–20 (in Ukrainian).